

M.S.S. gegn Belgíu og Grikklandi - Yfirdeild

Dómur frá 21. janúar 2011

Mál nr. 30696/09

3. gr. Bann við pyndingum

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

Hælisleitendur. Meðferð hælisúmsóknar. Dyflinnarreglugerð. Ómannúðleg meðferð.

1. Málsatvik

Kærandi, M.S.S. er afganskur ríkisborgari, sem fór frá Kabúl snemma árs 2008. Hann komst til Grikklands með því að ferðast í gegnum Íran og Tyrkland. Þann 10. febrúar 2009 kom hann til Belgíu þar sem hann sótti um hæli. Í samræmi við svokallaða Dyflinnarreglugerð Evrópusambandsins fóru belgísk stjórnvöld fram á það við grísk yfirvöld að þau fjölluðu um umsókn kæranda. Á meðan mál kæranda var til meðferðar sendi Flóttamannahjálpi Sameinuðu þjóðanna bréf til belgíska innflytjendamálaráðherra þar sem málsmeðferð og aðstaða sem flóttamenn áttu kost á í Grikklandi var gagnrýnd. Í maí 2009 var kæranda engu að síður gert að yfirgefa Belgíu. Belgísk yfirvöld í innflytjendamálum fengu engin svör frá grískum yfirvöldum við beiðni þeirra um að mál kæranda yrði tekið fyrir þar. Kveðið var á um það í Dyflinnarreglugerðinni að slíkt svar eigi að berast innan tveggja mánaða frá því að ósk er send. Belgísk yfirvöld litu svo á að fallist hefði verið á beiðni þeirra í máli kæranda.

Kærandi kærði meðferð belgískra yfirvalda til sérstakrar kærunefndar. Í kærinni hélt hann því fram að hann ætti á hættu að verða sviptur frelsi í Grikklandi og haldið við aðstæður sem væru ekki mönnum bjóðandi, verulegir gallar væru á meðferð grískra yfirvalda á málum hælisleitenda og að hann óttaðist að verða sendur til Afganistan. Líkur væru á því að ekki yrði tekið tillit til þeirra ástæðna sem lágu að baki því að hann hefði þurft að flýja Afganistan en Talibanar hefðu reynt að myrða hann eftir að hann hefði starfað sem túlkur hjá alþjóðaherliðinu í Kabúl.

Kærandi var fluttur til Grikklands 15. júní 2009. Strax og hann kom á flugvöllinn í Aþenu var hann handtekinn og hann vistaður í byggingu í námunda við flugvöllinn. Samkvæmt gögnum málsins var hann lokaður inni í litlu herbergi ásamt 20 öðrum. Aðgangur þeirra að salerni var takmarkaður, þeim var ekki hleypt út undir bert loft, fengu lítið að borða og urðu að sofa á óhreinum dýnum eða á gólfinu. Þegar kærandi var látinn laus 18. júní 2009 var hann húsnæðislaus og hafði enga möguleika á framfæra sig.

Kærandi reyndi því að fara frá Grikklandi eftir að hafa aflað sér falsaðra persónuskilríkja. Hann var handtekinn og færður á sama stað og áður við flugvöllinn í Aþenu. Þar dvaldist hann í eina viku og sætti að eigin sögn barsmíðum af hálfu lögreglumanna. Þegar hann var látinn laus varð hann húsnæðislaus á ný og þurfti að reiða sig á aðstoð frá almennum borgurum og kirkjunni. Þegar flóttamannaskilríki kæranda voru endurnýjuð í desember 2009 var leitað einhverra úrræða til að útvega honum húsnæði, en samkvæmt framburði hans varð engin breyting á hans aðstæðum.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Kæran

Kærandi hélt því fram að þær aðstæður, sem hann bjó við í Grikklandi, hefðu verið ómannúðlegar og vanvirðandi og því hefðu réttindi hans samkvæmt 3. gr. sáttmálans verið brotin. Engin réttarráðgjafi hefðu staðið til boða í grísku réttarkerfi vegna meintra brot á 2. og 3. gr. sáttmálans og þar með hefði verið brotið gegn 13. gr. sáttmálans. Enn fremur taldi kærandi að belgísk yfirvöld hefðu komið honum í umræddar aðstæður og þar með hefðu þau einnig brotið gegn 2. og 3. gr. sáttmálans. Honum hefði ekki verið unnt að láta reyna á þessi réttindi sín fyrir belgískum stjórnvöldum og því hefði verið brotið gegn 13. gr. sáttmálans.

Kæran barst dómstólnum 11. júní 2009. Dómstólinn ákvað að beita reglu 39 í reglum dómstólsins þann 2. júlí 2009 og gaf Grikklandi fyrirmæli um senda kæranda ekki aftur til Afganistan á meðan mál hans væri til meðferðar hjá dómstólnum.

Þann 16. mars 2010 var ákveðið að senda málið til yfirdeildar dómstólsins. Hollensk og bresk yfirvöld auk mannréttindafulltrúa Evrópuráðsins og Flóttamannahjálpar SP fengu meðalgöngu við meðferð málsins samkvæmt 36. gr. sáttmálans. Ýmis frjáls félagasamtök létu einnig málið til sín taka og fengu að koma á framfæri skriflegum athugasemdum.

Niðurstaða

Um 3. gr. (gegn Grikklandi): Dómstóllinn tók fyrst til umfjöllunar þær aðstæður sem kærandi hafði þurft að sæta þegar hann var sviptur frelsi í Grikklandi. Dómstóllinn tók fram að hann hefði vissan skilning á því að mikill fjöldi innflytjenda og flóttamanna leitaði eftir því að flytjast til aðildarríkja sáttmálans. Það leiddi þó ekki þess að þau gætu virt að vettugi þau réttindi sem þessir einstaklingar nytu samkvæmt 3. gr. sáttmálans.

Þegar kærandi kom til Aþenu frá Belgíu hefði grískum yfirvöldum verið gerð grein fyrir því hver kærandi væri og stöðu hans sem hælisleitand. Engu að síður hefði hann strax verið handtekinn án þess að vera upplýstur um ástæðu þess. Dómstóllinn benti á að alþjóðlegar stofnanir og frjáls félagasamtök hefðu gert fjölda skýrslna þar sem athugasemdir voru gerðar við þessa framkvæmd grískra yfirvalda. Ásakanir kæranda um að hann hefði orðið fyrir ofbeldi af hálfu lögreglu samræmdust vitnisburði fjölda manna sem ýmsar stofnanir og félagasamtök höfðu skrásett. Vísaði dómstóllinn til upplýsinga sem Evrópunefnd um varnir gegn pyndingum og Flóttamannahjálpar SP höfðu aflað um meðverð og aðbúnað hælisleitenda í Grikklandi.

Þótt frelsissvipting kæranda hefði staðið í skamman tíma yrði ekki litið framhjá því að aðstæður sem hann var vistaður í voru óviðunandi. Dómstóllinn taldi að í ljósi þess hve ráðstöfunin var handahófskennd og með hliðsjón af þeirri lítilsvirðingu sem kæranda var sýnd, ótta sem hann hefði eflaust fyllst, auk þeirra áhrifa sem frelsissvipting sem þessi hlyti að hafa á sjálfsvirðingu hvers manns, hefði meðferð á kæranda verið vanvirðandi og því brotið hefði verið gegn 3. gr. sáttmálans.

Dómstóllinn tók einnig til sérstakrar umfjöllunar hvort þær aðstæður, sem kærandi bjó við þegar honum var sleppt úr haldi, hefðu verið í samræmi við 3. gr. sáttmálans. Dómstóllinn tók fram að 3. gr. skyldaði aðildarríkin almennt ekki til að veita flóttamönnum fjárhagslega aðstoð til að tryggja þeim viðurværi. Aftur á móti taldi dómstóllinn að aðstæður kæranda hefðu verið sérstaklega alvarlegar. Þótt grísk löggjöf og löggjöf Evrópusambandsins hefðu lagt yfirvöldum ákveðnar skyldur á herðar í þessu sambandi hefði kærandi lifað í sárri fátækt og ekki átt þess kost að nærast, ekki notið almenns hreinlætis eða haft þak yfir höfuðið. Framburður kæranda hvað þetta varðar var studdur skýrslum alþjóðastofnanna og þá sér í lagi mannréttindastjóra Evrópuráðsins og Flóttamannahjálpar SP.

Grísk yfirvöld voru ekki talin hafa upplýst kæranda um möguleika hans að finna dvalarstað. Skjal þar sem kærandi var upplýstur um skyldu sína til að láta lögreglu vita um heimilisfang sitt gat ekki verið skilið á þann veg að kærandi gæti vænst þess að hann yrði aðstoðaður væri hann heimilislaus. Yfirvöldum hefði ekki getað dulist að kærandi var heimilislaus. Grísk yfirvöld hefðu sjálf viðurkennt að einungis væri pláss fyrir tæplega eitt þúsund hælisleitendur í þeirri aðstöðu sem þau útveguðum, en tugir þúsunda hælisleitenda væru í landinu. Ekki var því fallist á rök grískra yfirvalda um að aðstæður kæranda væru til komnar vegna hans eigin tómlætis. Þeim væri um að kenna að kærandi hefði verið settur í þessar slæmu aðstæður í svo langan tíma sem raun bar vitni. Þau voru því talin bera ábyrgð á aðstæðum kæranda og hefðu þar með brotið gegn 3. gr. sáttmálans.

Um 13. gr. ásamt 2. og 3. gr. (gegn Grikklandi): Óumdeilt var að aðstæður væru slæmar í Afganistan og sú skylda hefði hvílt á grískum yfirvöldum að fjalla um hælisumsókn kæranda. Dómstóllinn tók því fram að hann þyrfti að meta hvort meðferð mála hælisleitenda í Grikklandi væri nægilega vönduð til tryggja að ekki væru teknar væru geðþóttaákvörðanir um örlög þeirra sem flýðu aðstæður í Afganistan.

Dómstóllinn tók fram að þótt ýmis úrræði væru í gríska stjórnsýslukerfinu hefðu alþjóðastofnanir og frjáls félagasamtök margsinnis bent á að framkvæmd grískra stjórnvalda væri ekki í samræmi við lög. Grundvallarágallar væru á meðferð mála hælisleitenda. Til að mynda væru þeim ekki veittar fullnægjandi upplýsingar um málsmeðferðina, samskipti milli hælisleitenda og stjórnvalda væru takmörkuð og óáreiðanleg, þjálfun starfsfólks væri ábótavant og túlka skorti, auk þess sem hælisleitendur ættu afar takmarkaða möguleika á því lögfræðiaðstoð. Fyrir vikið ættu hælisleitendur mjög litla möguleika á því að fá umsóknir sínar skoðaðar af stjórnvöldum. Í skýrslu Flóttamannahjálpar SP fyrir árið 2008 kom fram að fallist væri á 0,1% þessara umsókna í Grikklandi en 36,2% í fimm af þeim sex Evrópusambandsríkjum sem fengu flestar umsóknir ásamt Grikklandi.

Dómstóllinn var ekki sannfærður um gildi þeirra röksemda grískra yfirvalda að kærandi hefði sýnt af sér tómlæti um að láta lögregluþyriföld vita af sér og bæri því sjálfur ábyrgð á að ekki hefði verið leyst úr umsókn hans. Dómstóllinn benti á að eins og svo margir aðrir hælisleitendur hefði kærandi misskilið þær leiðbeiningar sem hann fékk. Framangreindar hindranir, sem hælisleitendur yrðu fyrir, leiddu til þess að kæranda hefði verið afar erfitt að fylgja máli sínu eftir og honum hefði t.d. ekki verið bent á félagasamtök eða lögmenn sem gætu veitt honum lögfræðiaðstoð. Af þessum sökum taldi dómstóllinn að brotið hefði verið gegn 13. gr. með hliðsjón af 3. gr. sáttmálans.

Um 2. og 3. gr. (gegn Belgíu): Dómstóllinn tók sérstaklega til umfjöllunar ábyrgð Belgíu vegna þess að kæranda var gert að sæta málsmeðferð Grikklands vegna hælisumsóknar hans. Dómstóllinn tók fram að framangreindir gallar á grískri stjórnsýslu hefðu hlotið að vera belgískum stjórnvöldum ljósir. Ekki hefði verið hægt að gera þá kröfu til kæranda að hann einn upplýsti belgísk stjórnvöld um aðstæður í Grikklandi. Jafnvel þótt dómstóllinn hefði árið 2008 talið að heimilt væri að senda hælisleitanda til Grikklands samkvæmt Dyflinnarreglugerðinni hefði stjórnvöldum ekki verið heimilt að líta framhjá fjölda skýrslna alþjóðastofnanna og fjálsra félagasamtaka sem hafi verið gefnar út síðan þá. Ekki hefði hvílt skylda á belgískum stjórnvöldum að senda kæranda til Grikklands. Þeim hefði borið að kanna aðstæður í Grikklandi en það hefði ekki verið gert. Af þessum sökum var talið að Belgía hefði brotið gegn 3. gr. sáttmálans með því að stuðla að því að kærandi sætti stjórnsýslumeðferð í Grikklandi.

Dómstóllinn taldi ekki nauðsynlegt að fjalla jafnframt um meint brot Belgíu gegn 2. gr. sáttmálans.

Um 13. gr. ásamt 2. og 3. gr. (gegn Belgíu): Að því leyti sem kæran varðaði skort á réttarúrræðum vegna endursendingar samkvæmt belgískum lögum, báru belgísk yfirvöld því við að kæra hefði verið möguleg samkvæmt sérstakri málsmeðferð. Sú leið hefði getað frestað framkvæmd ákvörðunar í allt að 72 klukkustundir og hefði sérstök úrskurðarnefnd þurft að taka afstöðu til máls kæranda innan þess tíma. Dómstóllinn taldi að þetta úrræði uppfyllti ekki kröfur 13. gr. í ljósi þeirrar áherslu sem dómstóllinn hefði lagt á að mál, sem snerust um mögulega hættu á að hælisleitendur yrðu fyrir meðferð sem bryti gegn 2. eða 3. gr., fengju ítarlega skoðun stjórnvalda. Var því talið að brotið hefði verið gegn 13. gr. sáttmálans.

Í ljósi alls ofangreinds var Grikkland dæmt til að greiða kæranda eitt þúsund evrur í miskabætur og 4.725 evrur í málskostnað. Belgíu var gert að greiða kæranda 24.900 evrur í miskabætur og 7.350 evrur í málskostnað.

Fjórir dómarmenn skildu sératkvæði þar sem fallist var á niðurstöðu meirihlutans.